

Pregledi i osvrti

Pregledni članak UDK 1:[364.614.8:575.1] Sesardić, N.
316.24:342.724

Primljeno 2. 1. 2014.

Božo Kovačević

Visoka škola međunarodnih odnosa i diplomacije *Dag Hammarskjöld*, Ilica 242, HR-10000 Zagreb
bkovacevic55@gmail.com

Genetika, filozofija i politika

Sažetak

U svojoj inačici filozofije biologije Neven Sesardić izvodi dalekosežne moralne i političke posljedice određenih genetičkih istraživanja. On pretpostavlja da su uočene razlike u kvocijentu inteligencije između crnih i bijelih studenata urođene i da one ne mogu biti objašnjene niti promijenjene bilo kakvim utjecajem iz okoliša. Na toj osnovi on razvija teoriju o genetski određenoj inferiornosti crne rase. Teorija tvrdi da su svi podaci o društvenim i ekonomskim nedostacima crne rase učinak njihovog lošeg biološkog nasljeđa, a ne društvene segregacije ili rasne diskriminacije. Prema tome, bilo koja politika usmjerena na smanjivanje ili eliminiranje društvenih i ekonomskih razlika između siromašnih i bogatih ljudi, kao što je politika pozitivne diskriminacije, osuđena je na propast.

U ovom se članku suprotstavljam Sesardićevo filozofskom tumačenju genetike i njegovim izvodima koji se tiču politike i društva. Pokazujem da mnogi relevantni genetičari ne prihvaćaju takvo filozofsko tumačenje i njegove političke posljedice. Suprotno Sesardićevoj tvrdnji da su svi environmentalisti zaraženi ljevičarskom političkom ideologijom, pokazujem da njih njihova znanstvena istraživanja, a ne apriorna politička uvjerenja, navode na odbacivanje jednostranih hereditarističkih filozofskih tumačenja i njihove političke primjene. Posebno sam usmjeren na povijest ropstva u Americi i na aktualne izvještaje o rasnoj diskriminaciji kao na važne elemente društvenog okoliša koji ne mogu biti zanijekani u bilo kojem ozbiljnom pokušaju objašnjavanja klasnih i rasnih odnosa u suvremenoj Americi.

Ključne riječi

filozofija biologije, nasljednost, genetika, rasa, egalitarizam, environmentalizam, društvene i ekonomske razlike

U drugom dijelu knjige Nevena Sesardića *Iz desne perspektive* (Sesardić, 2012), koji je naslovljen »Koristite mozak: počinite delikt mišljenja«, na popularan način raspravlja se, između ostalog, i o nasljednosti inteligencije i antiegalitarističkim političkim posljedicama postojanja urođenih nejednakosti između ljudi. U ovom članku komentirat ću Sesardićeve teze o tome da su društvene i ekonomske razlike među ljudima posljedica samo biološki naslijeđenih osobina, a ne posljedica bilo kakvog oblika društvene diskriminacije. Te teze, koje je popularno obradio u svojoj posljednjoj knjizi, Sesardić je detaljnije obradio u nekim ranijim radovima koji će isto tako biti prikazani i komentirani u ovome članku (Sesardić, 1993; Sesardić 2005), a koji su već bili predmetom kritike (Gibson, 2007; Oftedal, 2005; Tabery, 2006; Tabery, 2009; Taylor, 2011).

Politika *affirmative action* smišljena je s ciljem da pripomogne ubrzanju društvenoj integraciji američkih crnaca. Primjena te politike tijekom više desetljeća nije dala željene rezultate. Umjesto uspješne integracije u svijet rada ili znatnog povećanja udjela crnaca u društvenoj skupini najobrazovanijih, današnja Amerika pokazuje da je znatan dio crnačke populacije ovisan o socijalnoj pomoći, da je kriminal među mladim pripadnicima te populacije iznimno raširen i da crnci u prosjeku zaostaju za bijelcima u stjecanju sveučilišnih diploma. Sesardić zajedno s nizom zagovornika hereditarističkih koncepcija, tvrdi da su i ti pokazatelji zapravo dokaz postojanja takvih genetskih razlika između pripadnika crne i bijele rase koje se ne mogu otkloniti primjenom bilo kakve politike (Sesardić, 2012: 64–65). Ti podaci, kao i znanstvena istraživanja koja su pokazala da američki crnci na testovima inteligencije redovito postižu slabije rezultate od svojih bijelih vršnjaka, argumenti su za suprotstavljanje bilo kojoj politici usmjerenoj na to da autoritativnom distribucijom bogatstva, što znači mjerama porezne i socijalne politike, pokuša utjecati na iskorjenjivanje siromaštva u društvu. Nizak ekonomski status nekog pojedinca posljedica je naslijeđenih hendikepa, a ne društvene nepravde. Sesardić stoga tvrdi da je svaka socijalna politika, a osobito politika *affirmative action*, koja bi trebala pripomoći poboljšanju socijalnog statusa pripadnika američke crnačke populacije, besmislena jer će »gubitnici u socijalnoj lutriji ostati nepovratno zarobljeni na dnu socijalne ljestvice« (Sesardić, 2012: 65).

Tim se temama Sesardić bavi u drugom dijelu ove knjige, ali ih je opširnije obradio u svojim ranije objavljenim radovima. Rawlsovu tezu da su prihvatljive one razlike od čijeg postojanja imaju korist i oni kojima je najlošije, odnosno oni koji su siromašni, Sesardić smatra neprihvatljivom ako ti kojima je najlošije »nisu gladni, ako imaju pristojno stanovanje, ako njihovoj djeci nije onemogućeno da se obrazuju« (Sesardić 1993: 67). Ako oni kojima je najlošije ne spadaju u relativno malobrojnu kategoriju biološki hendikepiranih koji bez pomoći ne bi mogli preživjeti, onda je njihovo siromaštvo posljedica »normalnog raspona ljudskih bioloških razlika« (Sesardić, 1993: 68) i nema potrebe oblikovati egalitarističku politiku usmjerenu na trajnu promjenu njihova društvenog statusa.

Sesardić polazi od pretpostavke da su nejednakosti u obrazovnim postignućima nužno posljedica bioloških nejednakosti, a nejednaka dostupnost poslova posljedica je nejednakih postignuća u obrazovanju, odnosno nejednakih kompetencija. Na kraju tog uzročno-posljedičnog niza je nejednakost u prihodima, odnosno ekonomska nejednakost. Egalitaristima, prema njegovu shvaćanju, na raspolaganju stoje tri moguće strategije, sve tri jednako neprihvatljive. Prva bi bila eliminiranje utjecaja prirodnih nejednakosti na obrazovna postignuća, i to tako – budući da onima koji nisu prirodno nadareni nije moguće odstraniti ili nadomjestiti nedostatak – da se onim nadarenima oteža ili onemogući stjecanje znanja ili vještina kako bi bili jednaki onim hendikepiranima (Sesardić 1993: 62–63). Takva opcija je očito besmislena. Druga bi bila ukidanje kompetencija kao kriterija za dobivanje posla. Ali s izjednačavanjem prilika za obrazovanje i smanjivanjem drugih utjecaja okoline povećava se važnost bioloških razlika za stjecanje kompetencija. Sesardić zaključuje da je »stvar puke logike da – kad je jedan izvor razlika učinjen manjim – udio drugih čimbenika u ukupnim razlikama mora, *ceteris paribus*, postati veći« (Sesardić 1993: 65). Izjednačavanje nekompetentnih i kompetentnih ili davanje prednosti nekompetentnima u izgledima za dobivanje posla očito je neprihvatljivo. Preostala je treća strategija redistribucije bogatstva. Ali, ukazuje Sesardić, ako su razlike u bogatstvu posljedica bioloških razlika, onda bi u interesu izbjegavanja mogućnosti da se one uopće pojave trebalo inzistirati na

eliminaciji nejednakosti u prethodnim fazama, na razini obrazovnih postignuća i dostupnosti poslova, a to je već pokazano kao besmisleno. Prema tome, zaključuje Sesardić, egalitarizam nije prihvatljiva politička opcija.

Kad bi Sesardić bio u pravu, onda uopće ne bi bilo potrebe ni za kakvom politikom jer bi biološke razlike jednom zauvijek riješile probleme bogatstva i siromaštva. Dakako, budući da se distribucija prirodnih talenata očito ne poklapa s distribucijom statusa i bogatstva, postoje politike koje na različite načine tretiraju taj problem. Ljudi se organiziraju vođeni različitim interesima i nerijetko dovode u pitanje uspostavljeni red društvenih odnosa. Sve to upućuje na zaključak da se dosadašnji poreci nisu oblikovali u skladu s njegovom biološkom koncepcijom društva. Ako je sve određeno biologijom, kako to da je uopće bilo moguće uspostaviti tako neprirodan društveni poredak kao što su zapadne liberalne demokracije u kojima biološki tako različita bića, kao što su muškarci i žene, imaju jednaka glasačka prava i prava da se kandidiraju i budu izabrani, u kojima na izborima jednako vrijedi glas siromašnog i bogatog, u kojima je ljudima različitih rasa priznato da su pred zakonom jednaki? Kad bi bio politička koncepcija kojoj je cilj poništiti posljedice prirodnih razlika među ljudima, egalitarizam bi doista bio besmislen. No određen kao projekt eliminiranja prepreka konstruiranih da bi različitim ljudima usporedivih sposobnosti bilo onemogućeno da se ravnopravno nadmeću u društvenoj areni, egalitarizam (kao i njemu suparničke političke koncepcije) ima smisla. Egalitarizam se zauzima za to da ljudi, unatoč biološkim razlikama, uživaju status moralno ravnopravnih i odgovornih osoba koje su pred zakonom jednake.

Mozartov prirodnom dani talent, vjerojatno neusporediv s talentom ijednog od njegovih suvremenika, ipak nije bio dostatna kompetencija za to da mu se dodijeli pristojno plaćena služba dvorskog glazbenika. Na današnjem tržištu umjetnina svaka Van Goghova slika dostiže astronomske cijene, a za života on nije uspio prodati nijednu sliku. Kako to da je on, unatoč nepobitnoj biološkoj predispoziciji, nenadmašnom slikarskom talentu, završio na društvenom dnu, a ne među bogatašima? Ako se urođeni talenti tako neumitno pretvaraju u novac, kako to da su Newton, Tesla i Einstein zapamćeni samo kao najpametniji, ali ne i kao najbogatiji ljudi? Sesardićeva teorija biološkog determinizma ne može dati odgovore na ta pitanja. Premda biološke predispozicije uvelike uvjetuju sudbinu svakog pojedinca, ta sudbina uvijek ovisi i o društvenom kontekstu koji potiče ili koči ostvarivanje tih predispozicija, o običajima, ukusima, etičkim normama i odnosima u svim formalnim i neformalnim skupinama kojima pojedinac pripada, o simpatijama i antipatijama na koje nailazi te o distribuciji moći i utjecaja u obrazovnim, kulturnim i političkim institucijama s kojima mora imati posla. Upravo taj prostor, unutar kojega je jedino moguće artikulirati interese, vrednote i političke ideologije, izvan je dosega Sesardićeve koncepcije.

Daljnju, znatno detaljniju elaboraciju važnosti bioloških faktora Sesardić je iznio u knjizi *Making Sense of Heritability* (Sesardić, 2005), na koju se poziva i u svojoj posljednjoj knjizi (Sesardić, 2012). U izrazito polemičkom tonu, Sesardić ondje razobličuje način na koji su američki genetičar Lewontin i njegovi sljedbenici namjerno netočno prikazivali teze Jensena i drugih istraživača-hereditarista koji su utvrdili genetskim nasljeđem uvjetovane razlike u mentalnim sposobnostima između pojedinaca i društvenih skupina. Jensen, a kasnije i Hernstein i Murray u svom poznatom djelu *The Bell Curve*, utvrdili su da je IQ američkih crnaca u prosjeku 15 posto niži nego u bijelaca. Njihov je zaključak da je ta činjenica posljedica genetskih razlika između crnaca i bijelaca. Levontinci ili environmentalisti kritizirali su taj zaključak tvrdeći da je samo iz činjenica da crnci postižu u prosjeku slabije rezultate na testovima

inteligencije nego bijelci logički neopravdano izvesti zaključak da su te razlike između crnaca i bijelaca posljedica genetskog nasljeđa. Ako se ne uzmu u obzir mogući utjecaji različitih društvenih okoliša na pripadnike jedne i druge skupine, taj zaključak je rasistički, tvrde kritičari Jensena i hereditarizma. Ali ti kritičari su, pokazuje Sesardić, prešutjeli činjenicu da Jensen do zaključka o nasljednosti razlika u kvocijentu inteligencije između crnaca i bijelaca nije došao samo na temelju analize rezultata testova inteligencije nego tek nakon što je ispitao niz mogućih utjecaja iz okoliša – kao što su društveno-ekonomski status, nejednak stupanj obrazovanja, loša prehrana, očekivanja učitelja, odgojne prakse te predporođajne i poslijeporođajne neprilike – i ta su ispitivanja pokazala da tog utjecaja nema, odnosno da se utjecajima iz okoliša ne mogu objasniti prosječne razlike u rezultatima testova inteligencije između crnaca i bijelaca.

Protivnici hereditarizma tvrde da je jedna od uobičajenih grešaka u tom načinu razmišljanja poistovjećivanje nasljednosti i nepromjenjivosti. Kao najuvjerljiviji primjer tvrde da se manipulacijom u okolišu može promijeniti posljedica urođene genetske devijacije koriste činjenicu da se posljedice genetske mutacije *phenylketonuria*, koja se pojavljuje ako dijete od svakog roditelja naslijedi jedan mutirani alel odgovarajućeg gena i koja uzrokuje pojavu demencije, u potpunosti otklanjaju unošenjem medikamenata u organizam, odnosno izborom odgovarajuće prehrane. Taj primjer environmentalisti koriste za zaključak da je intervencijama u okolišu načelno moguće promijeniti učinke genetskog nasljeđa. Ali, odgovara im Sesardić, činjenica da se posljedice phenylketonurije može eliminirati intervencijom u okolišu ne daje dostatnu osnovu za zaključak da se isto može učiniti s niskim IQ. Inzistiranje na pukoj načelnoj mogućnosti da bi mogao postojati takav okoliš koji bi djelovao na promjenu IQ-a i time umanjio ili poništio učinke genetskog nasljeđa je, zapravo, posredno priznanje da temeljem dosad poduzetih istraživanja i dostignutih spoznaja nije utvrđeno da takav okoliš doista i postoji. Dostupne znanstveno utvrđene činjenice daju za pravo hereditaristima koji tvrde da su razlike u prosječnom IQ-u između crnaca i bijelaca uzrokovane genima, tvrdi Sesardić.

Znanost treba utvrđivati istinu. Protiv istina o međurasnim razlikama u IQ-u, koje je utvrdila genetika ponašanja, koriste se različiti argumenti, a za Sesardića su svi neprihvatljivi. Hereditaristima se prigovara da polaze od apriorne političke postavke o inferiornosti crnačke rase pa stoga dolaze do nužno pogrešnih zaključaka o nasljednosti IQ-a. No Sesardić upozorava da istinitost zaključka ne ovisi o istinitosti pretpostavki temeljem kojih je zaključak izveden. Čak i kad bi bilo točno da hereditaristi polaze od netočnih uvjerenja, istinitost njihovih zaključaka morala bi se utvrditi znanstvenom provjerom. Te provjere pokazuju točnost njihovih zaključaka. Drugi uobičajeni prigovor je da su u procesu istraživanja napravljene namjerne politički motivirane greške da bi se došlo do željenog zaključka. Hereditaristički zaključci stoga se odbacuju temeljem pretpostavke da su znanstvenici, zbog političkih uvjerenja, činili logičke pogreške u zaključivanju ili iskrivljavali podatke. Uz pretpostavku da se prihvatiti takvo, očito nedobronamjerno, polazište kojim neistomišljenici moralno diskvalificiraju znanstvenike iz suparničkog tabora, opet bi provjera istinitosti zaključka primjenom korektne procedure, a ne nametanje suprotnih političkih uvjerenja, bila jedini pravi znanstveni odgovor. A činjenica koje bi pokazale da su hereditaristi namjerno krivotvorili rezultate istraživanja naprosto nema kao što nijedna provjera njihovih zaključaka ne daje za pravo onima koji tvrde da su neistiniti.

Jedna od taktika obrane od politički nepoželjnih posljedica hereditarizma je inzistiranje na propisivanju strožih kriterija provjere za hipoteze izvedene na osnovi te teorije i otežano financiranje projekata. Takvo političko uređivanje može neke znanstvenike odvratiti od upuštanja u hereditarističku avanturu, ali neke može navesti na to da učine sve što mogu kako bi dokazali neosnovanost kritika. Tako će se politički nepodobne koncepcije razvijati uz najrigoroznije poštivanje svih procedura, dok će zagovornici politički korektnih teorija imati olakšan posao i smanjenu potrebu za znanstvenom skrupuloznošću. Učinak političkih ograničenja može tako biti suprotan namjeri zbog koje su ta ograničenja uvedena. Argumenti za politički podobne teorije mogu ostati nedostatan razvijeni dok će se zagovornici politički nekorektnih teorija potruditi pronaći sve dokaze i argumente koji će njihove koncepcije pokazati kao znanstveno nepobitne. Upravo to se dogodilo s hereditarističkim teorijama genetike ponašanja, tvrdi Sesardić. Javno proskribirane, neargumentirano kritizirane i sustavno potiskivane iz matice znanstvenih rasprava, te su teorije potkrijepljene dokazima kakve environmentalisti ne mogu pružiti.

Nastojeći izbjeći političke pritiske, neki teoretičari zastupaju mišljenje da priznavanje činjenice postojanja razlika u IQ-u između crnaca i bijelaca ne mora nužno implicirati odbacivanje političkih zamisli o mogućim načinima uspostave rasne ravnopravnosti. Sesardić dopušta mogućnost takvog razmišljanja, ali dodaje da je – u slučaju da se biološko nasljeđe prizna kao uzrok nejednakosti između rasnih skupina – jednako opravdano zauzimati stajalište da nema ničega moralno neprihvatljivog u činjenici da su »neke skupine manje uspješne nego druge skupine t.j. da one imaju razmjerno manje liječnika, inženjera, odvjetnika, diplomiranih studenata, učitelja i t.d., ali više ljudi u zatvorima, na socijalnoj pomoći, u manualnim poslovima« (Sesardić, 2005: 213). Čak i ako se postigne suglasnost o tome da je potrebno eliminirati svaki oblik diskriminacije koji nije utemeljen na biološki determiniranim razlikama u talentima i kompetencijama, hereditarizam ima antiegalitarističke političke implikacije. Prema tome, zaključuje Sesardić »široko rasprostranjeno mišljenje da je hereditarizam irelevantan za politiku vidljivo je pogrešno« (Sesardić, 2005: 215). Relevantnost hereditarističkih spoznaja o genetskoj uvjetovanosti razlika između skupina iskazuje se, kako to Sesardić tumači, u opravdanosti primjene spoznaja o karakteristikama grupe na pojedinca kojega ne poznajemo dovoljno pa o njemu zaključujemo temeljem grupne pripadnosti (Sesardić, 2005: 223).

To, primjerice, znači da je opravdano pretpostaviti da postoji veća vjerojatnost da će vas opljačkati ili ubiti nepoznati crnac koji prolazi pokraj vas u pustoj ulici nego nepoznati bijelac. Na takvom je rezoniranju zasnovana i politika njujorške policije koja se svodi na statistički nerazmjerno učestalije zaustavljanje i provjeravanje pripadnika rasnih manjina radi preveniranja nezakonitog ponašanja. Centar za ustavna prava zbog toga je protiv njujorške policije podnio tužbu smatrajući da je u pitanju protuustavna rasna diskriminacija (Zamani, 2013). Sesardić bi takvo postupanje policije opravdao jer ono proizlazi iz empirijski utvrđene činjenice »da jedna grupa ima proporcionalno više socijalno opasnih pojedinaca nego druga« (Sesardić, 2012: 99). On tvrdi da čak i Jesse Jackson dijeli njegovo mišljenje jer je izjavio da s olakšanjem odahne kad utvrdi da osoba koja hoda iza njega nije crnac nego bijelac jer to znači da neće biti opljačkan (Sesardić, 2012: 99). No nije naglasio da Jackson smatra da je takvo stanje posljedica višestoljetne diskriminacije crnaca te da ono primjenom različitih političkih mjera, uključujući i *affirmative action*, može i mora biti promijenjeno (Jakoubek 2005), dok je za Sesardića

to posljedica biološkog nasljeđa na koje se ne može utjecati političkim sredstvima.

Zanimljivo je da Sesardić, koji u duhu tradicije analitičke filozofije često poseže za misaonim eksperimentima i prikladno zamišljenim situacijama, nije bio potaknut da poslije sloma financijskih tržišta 2008. godine moguću primjenu svoje filozofije prikaže pomoću imaginarnog scenarija o represivnom ponašanju policije prema brokerima s Wall Streeta i direktorima vodećih investicijskih banaka i *hedge fondova*. Velika većina tih ljudi spada u skupinu natprosječno nadarenih, natprosječno uspješnih i natprosječno bogatih bijelaca. Postoji činjenična empirijska osnova za vjerovanje da su baš pripadnici te skupine svojim nezakonitim i/ili moralno neprihvatljivim postupcima izazvali znatne materijalne gubitke i velike psihičke patnje za nekoliko desetaka milijuna ljudi. Stoga je policija pojačala ophodnje u Wall Streetu i okolnim ulicama te ondje i u kvartovima gdje žive nadprosječno bogati bijelci učestalo zaustavlja, pretražuje i ispituje upravo pripadnike te skupine radi prevencije socijalno opasnog ponašanja i šteta koje bi neki od njih mogli napraviti. Ništa u tom scenariju nije suprotno načelima Sesardićeve hereditarističke koncepcije društva, a ipak je vjerojatnost da takav scenarij Sesardić i njegovi istomišljenici predlože vlastima jednako mala kao i vjerojatnost da se on odigra u stvarnosti. Za one koji vjeruju da svi ljudi trebaju biti jednaki pred zakonom neovisno o rasnoj, etničkoj, religijskoj ili klasnoj pripadnosti taj scenarij diskriminacije bogatih bijelaca, koji bi vjerojatno preporučili krajnji ljevičari, u jednakoj je mjeri moralno neprihvatljiv kao i desničarski scenariji diskriminacije siromašnih crnaca, koje Sesardić i njegovi istomišljenici preporučuju, a njujorška policija provodi.

Literatura u okviru *nature–nurture* rasprave, u koju spada knjiga *Making Sense of Heritability* kao i neki dijelovi knjige *Iz desne perspektive*, nepregledno je velika i bogata polemičkim sučeljavanjima, tako da u tom pogledu Sesardić ne predstavlja iznimku. No to ni iz daleka ne znači da svi koji naglašavaju stranu *nature* u toj raspravi izvode iste političke zaključke kao Sesardić. Tako je, primjerice, poznati evolucijski psiholog Steven Pinker odlučio suprotstaviti se praksi da se apriorno odbacuju rezultati onih istraživanja u okviru genetike koja se mogu povezati s eugenikom i rasizmom. Činjenica da su se i nacisti pozivali na takve prirodnoznastvene teorije ne mora značiti da su te teorije nužno pogrešne, niti da su rezultati do kojih su dovele bezvrijedni. Spoznaje do kojih je dovela genetika ne daju za pravo onima koji, motivirani mogućim rasističkim implikacijama pojedinih teorija, u potpunosti odbacuju udio bioloških nasljednih faktora u oblikovanje ljudske osobe, pripisujući sve rezultate utjecaju društva. Ljudi se ne rađaju kao *tabula rasa* i oblikovanje ljudskog karaktera nipošto se ne svodi samo na upisivanje odgojnih i obrazovnih sadržaja, tvrdi Pinker. Ali on isto tako konstatira da mogućnost »da su urođene razlike jedan od preduvjeta socijalnog statusa ne znači da je to jedini preduvjet« (Pinker, 2003: 150). A u vezi s utvrđenim razlikama između prosječnog IQ-a crnaca i bijelaca – dakle, u vezi sa spoznajom koja je za Jensena, Herrnsteina, Murrayja i Sesardića najvažniji hereditaristički orijentir za politiku – Pinker tvrdi da »sadašnji dokazi ne opravdavaju pozivanje na genetička objašnjenja« (Pinker, 2003: 144). Svoje stajalište argumentira pozivanjem na istraživanja koja su pokazala da su neki stanovnici izoliranih seoskih područja, kao i mnoge skupine useljenika u Sjedinjene Države, pokazivali IQ znatno niži od prosjeka, ali su te razlike nestajale nakon njihove društvene integracije unutar nekoliko naraštaja.

»Zbog mnogih razloga, iskustva Afroamerikanaca u Sjedinjenim Državama u ropstvu i segregaciji nisu usporediva s onima useljenika ili izoliranih seljaka i njihov prijelaz na obrasce kulturne matice mogao bi trajati duže.« (Pinker, 2003: 144)

Drugim riječima, Pinker ukazuje na ključne sastavnice društvenog okoliša, na ropstvo i rasnu segregaciju, koje su mogle utjecati na integraciju crnaca u američko društvo, a tu integraciju ubrzava i poticanje razvoja kognitivnih sposobnosti primjerenih kriterijima napredovanja za one kojima je priznat status punopravnih članova tog društva.

Zadržavši poziciju iz svoje ranije knjige o nasljednosti, u svojoj posljednjoj knjizi Sesardić lakonski konstatira da su svi environmentalisti – znači, svi protivnici hereditarističkog objašnjenja porijekla društvenih nejednakosti među ljudima – »u ime uzvišenog ideala ljudske jednakosti« postigli »prostituiranje znanosti i filozofije u političke svrhe« (Sesardić, 2012: 68). Ono što je on zamjerio environmentalistima – da su hereditaristima neopravdano prigovorili da su došli do pogrešnih zaključaka jer su pošli od pogrešnih, politički motiviranih premisa ili da su ih optužili da su namjerno lažirali rezultate istraživanja da bi ih učinili sukladnima svojim političkim uvjerenjima – oni bi s pravom mogli zamjeriti njemu. Sesardić uopće ne dopušta mogućnost da je environmentalistička pozicija motivirana ičim drugim osim političkim suprotstavljanjem hereditarizmu. On u potpunosti ignorira činjenicu da su mnogi znanstvenici i filozofi znanosti složni u stajalištu da su biološki pojam rase i pojam nasljednosti u mnogome sporni kao i hereditarističko tumačenje rezultata testova inteligencije, a da pritom ne dijele svi ista politička uvjerenja.

Tako se u *Rječniku rase, etniciteta i kulture*, uz naglašeno nepristran pristup stranama u *nature–nurture* debati, konstatira da moderna genetika »priznaje postojanje beskrajnog broja subpopulacija unutar ljudske vrste koje mogu biti klasificirane kao 'rase' i koje karakteriziraju mnogi različiti genetski elementi. Teoretski, bilo koji broj rasa može biti klasificiran, ovisno o kriterijima usvojenim u njihovim definicijama« (Bolaffi, Bracalenti, Braham, Gindro, 2003: 240). Drugi suvremeni autor konstatira da je američko popularno shvaćanje da su bijelci, crnci, Hispanci, Azijati i Indijanci biološki određene rase zapravo dezinformacija »koja nam govori nešto o američkoj kulturi, ali ništa o ljudskoj vrsti« (Fish, 2011: 2). Nakon što je prikazao različite rasne taksonomije u različitim kulturama, Fish konstatira da je rasa kulturni koncept »kao duh ili jednog – ili, za u većoj mjeri znanstvene primjere, flogiston ili eter« (Fish, 2011: 27). Kategorički ustvrdivši da »rasa kao biološka kategorija ne postoji« (Fish, 2011: 27), on ovako ocjenjuje nastojanja nekih američkih genetičara da društvene razlike pripišu genetski determiniranim rasnim uzrocima:

»Primjena složenih proračuna na loše podatke dovodi do neupotrebljivih rezultata; najelegantnije oblikovani eksperimenti i statističke analize, pogrešno primijenjeni na biološki besmislena rasne kategorije, zapuhuju nas kao besmislena izvedba.« (Fish, 2011: 27)

Ne ulazeći u polemiku s hereditarističkim postavkama o biološkim uzrocima društvenih nejednakosti, jedan proučavatelj povijesti starosjedilačkih stanovnika Amerike dolazi do zaključka vrlo sličnog Fishovom stajalištu:

»Ono što se izvlači kao 'čiste' fenotipske markere *rase* samo su slabe vrijednosti nekih svojstava unutar širokog raspona vrijednosti raspodjele svojstava koja se znatno preklapaju s onima drugih takvih skupina. Dakle, u biti, *rasa* danas postoji kao sociokulturna oznaka koju većina ljudi na ovom planetu upotrebljava da bi karakterizirala 'druge'.« (Powell, 2005: 53)

Već samo ovako letimičan uvid u mali dio iz nepreglednog mnoštva radova koji dovode u pitanje opravdanost upotrebe pojma 'rasa' kao biološke kategorije i koji jasno ukazuju na izvanznanstveno porijeklo rasnih taksono-

mija pobuđuje više nego opravdanu sumnju u čisto znanstveni karakter na toj kategoriji zasnovanih objašnjenja i opravdavanja društvenih razlika. Ako se prizna točnost rezultata genetičkih istraživanja koja su utvrdila postojanje zajedničkog muškog i zajedničkog ženskog pretka svih današnjih ljudi, onda se kao neizbježan nameće zaključak da su na razlike između skupina koje se definiraju kao rase, osim genetskih mutacija, utjecali okoliši u kojima su se razvijale različite ljudske skupine. Da tomu nije tako, postojala bi samo jedna rasa koja je potekla, uvjetno rečeno, od tog genetskog Adama i te genetske Eve. Čini se da Sesardićev radikalno »rasni« pristup biologiji i društvu podrazumijeva preispitivanje temelja suvremene genetike na koju se on inače često poziva kao na znanost čije spoznaje presuđuju u filozofskim i političkim sporovima.

Inzistiranje hereditarista na tvrdnji da su neke osobine – kao što su vidljiva rasna obilježja i IQ – genetski uvjetovane i nepodložne utjecaju okoliša jednako je često osporavano kao i njihovo poimanje rase kao biološke kategorije. Pripisivanje određenog gena nekom svojstvu, odnosno shvaćanje da određeni gen uzrokuje uvijek isto svojstvo kod svih pojedinaca, nema potvrdu u nalazima suvremene genetike. Istraživanja su pokazala da isti gen može u različitim jedinkama i različitim okolišima imati različite učinke, odnosno iskazivati se u vidu različitih svojstava. Ta se pojava naziva *pleiotropija*. Isto je tako uočeno da nerijetko u stvaranju istog svojstva kod različitih jedinki sudjeluju različiti geni, a ta se pojava naziva *poligenija*. Pleiotropija i poligenija, prema shvaćanju Johna Dupréa, »čine fenotipske oblike općenito slabo povezanim s odvojenim određenim genima« (Dupré u: O’Hear, 2005: 199). Doda li se tome i činjenica da istraživanja ne potvrđuju *središnju dogmu* molekularne biologije da informacija unutar stanice živog organizma teče samo od DNA – a geni su dijelovi molekule DNA koji sadrže informaciju koja se prenosi na potomke – preko RNA do proteina, nego i od RNA u smjeru DNA, »postaje sve više jasno da je interakcija između DNA i ostatka stanice potpuno interaktivna« (Dupré u: O’Hear, 2005: 204). To Dupréa vodi do dvojbe o tome »ima li smisla, pogotovo za ljudski život, apstrahirati biološko od društvenog, kulturnog i puko okolišnog« (Dupré u: O’Hear, 2005: 207). Pomno proučavanje uzročno-posljedičnih veza od kemije stanice do fiziologije mozga i druge istraživače navodi na zaključke koji se ne podudaraju s genetskim determinizmom koji zastupaju hereditaristi. Tako Giovanni Boniolo, bez ikakvog apriornog opredjeljivanja i pozivanja na environmentalističke autoritete, u okviru rasprave o ontogenezi ljudskog identiteta, dolazi do zaključka:

»Ako je ‘osoba’ određena oslanjanjem na mentalne sadržaje i oni su povezani sa sustavima memorije, ja bih bio skloniji tvrditi da je to rezultat epigenetički i environmentalno upravljanih svojstava.« (Boniolo u: O’Hear, 2005: 73)

Svjesni naelektrizirane atmosfere u kojoj se odvijaju politički konotirane rasprave o hereditarizmu i environmentalizmu, neki autori javno otklanjaju mogućnost da im se pripíše etiketa neke od suprotstavljenih strana nakon što su iznijeli rezultate svojih istraživanja. Budući da su ga njegova istraživanja dovela do zaključka da je razvoj svakog organizma ograničen ne samo genima nego i okolišima, Gilbert Gottlieb je smatrao potrebnim iznijeti i slijedeće pojašnjenje:

»Konačno, odgovarajući na zabrinutost koju su iskazali kolege koji su čitali ovo poglavlje u rukopisu, nadam se da isticanje utjecaja iz okoliša na djelovanje gena, koji se utjecaji normalno pojavljuju, neće potaknuti spektar novog, suptilnog oblika environmentalizma. Ako sam rekao da organizmi često prilagodljivo odgovaraju na svoj okoliš, ja ne mislim da me to treba označiti kao environmentalista. Dakle, usmjeravajući pozornost na to da geni prilagodljivo odgovaraju

na svoje unutrašnje i vanjske okoliše ja nisam bio environmentalist nego sam samo genetsku aktivnost uključio u probablističko-epigenetički okvir koji karakterizira organizam i sve njegove sastavne dijelove.« (Gottlieb u: Coll, Bearer, Lerner, 2004: 101–102)

Opsežno istraživanje o utjecaju socijalnih, bihevioralnih i genetskih faktora na zdravlje, u provedbi kojega je sudjelovao veliki broj znanstvenika s različitih područja, iznosi nedvosmislen zaključak da je »informacija u genomu neraskidivo povezana sa staničnim, fiziološkim, psihološkim, društvenim i fizičkim okolišima u kojima on funkcionira tijekom života i mnogi od ovih negenetskih čimbenika prenose se na iduće naraštaje« (Hernandez, Blazer, 2006: 110). Ništa manje autoritativni Nuffield Council on Bioethics naglašava da

»... nijedan koncept nasljednosti ne dopušta zaključiti išta o ulozi nasljeđa u razvoju karakteristika nekog pojedinca. Nasljednost se odnosi na razmjer varijacije u populaciji koja može biti pripisana genetskim utjecajima.« (Nuffield Council on Bioethics, 2002: 40)

Jedan od izričito environmentalističkih i egalitarističkih zaključaka tog izvješća tvrdi da društvo koje uspije otkloniti izrazito velike socijalne razlike kojima su izloženi različiti njegovi pripadnici »primjerice, unapređenjem obrazovnih usluga u zapuštenim područjima, vjerojatno će povećati nasljednost njihovih karakteristika – u ovom slučaju inteligencije« (Nuffield Council on Bioethics, 2002: 41). Geni nedvojbeno u velikoj mjeri određuju predispozicije za određene osobine i načine ponašanja, što uključuje i predispoziciju za visok ili nizak IQ, ali na izgled za ostvarivanje tih predispozicija uvelike djeluje okoliš. Stoga se sa sigurnošću može ustvrditi da

»... učinak nečijih gena nije da utvrdi buduću strukturu života kao sudbinu kojoj se ne može umaći. Isto tako, učinak nije da se utvrdi struktura nečijeg karaktera, kakva je netko vrsta osobe. Geni zasigurno pridonose početnom oblikovanju nečijih sposobnosti i motivacija. Ali ne slijedi da netko ne može činiti stvari koje razvijaju te sposobnosti i mijenjaju nečije motivacije.« (Nuffield Council on Bioethics, 2002: 124)

Način na koji hereditaristi koriste rezultate mjerenja IQ-a za neke je znanstvenike neprihvatljiv. Temeljem pojedinačnih rezultata izvode se generalizacije o cijeloj skupini, o crncima u Americi. Zatim se tako oblikovana spoznaja o skupini povratno primjenjuje kao kriterij procjenjivanja pojedinaca koji pripadaju toj skupini. Testovi inteligencije, prema kritičarima Jansenovih i sličnih interpretacija,

»... mogu poslužiti korisnoj svrsi u područjima za koja su izvorno bili dizajnirani – ukazujući kada se određeni pojedinac na neki način znatno razlikuje od društveno ili iskustveno određenih normi varijacija unutar populacije i kada mu je potrebna neka vrsta pomoći. Ono što ja ne mogu prihvatiti je njihova upotreba u kontekstu biološkog istraživanja.« (Balaban u: Benjamin, Ebsstein, Belmaker, 2002: 303)

Rezervu prema upotrebljivosti rezultata psiholoških testova kao osnove za znanstvena uopćavanja o genima, koji su u uzročno-posljedičnoj vezi sa svojstvima koja se tim testovima mjere, iskazuju i drugi znanstvenici. Tako Jon Beckwith i Joseph Alper konstatiraju da psihološko testiranje »ni na koji način nije egzaktna znanost i prema tome mi ne možemo biti uvjereni da kvantitativni testovi osobnosti doista mjere osobinu onako kako je definirana« (Balaban u: Benjamin, Ebsstein, Belmaker, 2002: 317).

Genetski definirana predispozicija za učenje temeljem iskustva i logičkog zaključivanja omogućuje pojedincu prilagodbe ponašanja koje su mnogo brže i raznovrsnije od evolucijom izazvanih promjena genetskog programa. Uzročno objašnjenje ljudskog ponašanja mora uzeti u obzir kako neuralne mreže mehanizama koje upravljaju naučenim ponašanjem pojedinca, dakle, onim

ponašanjem koje nije determinirano genetskim programom zajedničkim svim pripadnicima vrste, tako i genetske i razvojne mehanizme koji određuju predispozicije za učenje. Temeljem takvih premisa Henry Plotkin izvodi zaključak da ispravno razumijevanje učenja i ljudskog ponašanja znači da

»... genetsko redukcionističko shvaćanje bilo kojeg ponašanja koje ima element učenja pripada smetlištu povijesti ideja. To se primjenjuje na sva ponašanja ukorijenjena u kulturni kontekst jednako kao na bilo koji drugi oblik naučenog ponašanja.« (Plotkin, 2011: 455)

Dakako, ovakav Plotkinov izričaj ne pridonosi smirivanju strasti u debati između hereditarista i environmentalista. Nasuprot njegovu čvrstom uvjerenju da su hereditarističke teorije u potpunosti opovrgnute, pomni proučavatelji te debate uviđaju da ne postoji nedvojbeno utvrđena znanstveno provjerljiva činjenična osnova za donošenje konačnog suda. Autorski dvojac Rosenberg i McShea, pri čemu je prvi u tom dvojcu filozof znanosti, a drugi biolog, ne smatra da biologija i genetika pružaju ključne argumente na koje bi se bezrezervno mogli pozvati bilo hereditaristi ili environmentalisti. Njihovo je stajalište da bi argumenti »povezani s nekim tezama o urođenosti ili njihovim poricanjem s obzirom na javnu politiku morali biti znatno profinjeniji nego oni koji su dominirali glavnim tokovima diskusije, ako žele biti održivi. I trebali bi biti zasnovani na empirijskim nalazima kojih još nema« (Rosenberg, McShea, 2008: 206).

Svrha je ovog kratkog osvrtu na problematiziranje pojmova rase, nasljeđa i inteligencije ukazati koliko su nejasni i dvojbeni navodno znanstveni temelji za izgradnju hereditarističkih političkih ideologija. Environmentalisti ne odriču važnost genetskog nasljeđa, ali ne prihvaćaju hereditarističko zanemarivanje utjecaja okoliša na gene, od kemijskih procesa u stanici do tipova socijalnih okoliša koji stimuliraju ili destimuliraju izražavanje genetskog potencijala pojedinca. Priznavanje interakcije okoliša i gena pritom nije neka nova *temeljna dogma* antihereditarističke molekularne biologije, nego činjenica uočena tijekom mnogobrojnih istraživanja, činjenica zbog koje je odbačena *temeljna dogma* o jednosmjernom toku informacija od DNA prema RNA. Environmentalističko tumačenje bioloških, genetskih i psiholoških činjenica ne mora biti zasnovano ni na kakvim političkim pretpostavkama niti nužno implicira prihvaćanje bilo koje političke ideologije, ali je nespojivo sa shvaćanjem da znanstveni karakter imaju tvrdnje da su osobni identitet pojedinca, njegov ekonomski status i svi društveni odnosi određeni samo genetskim nasljeđem. Environmentalizam navodi na zaključak da njihov genetski potencijal omogućuje ljudima da artikuliraju različite ideje, da u njih vjeruju i da se ponašaju u skladu s njima što, između ostalog, znači i da se politički opredjeljuju između hereditarizma i environmentalizma. Hereditarizam pak – tvrdeći da nije tek jedna od ideologija jer se zasniva na znanstvenim istinama – sve ideologije koje ne prihvaćaju njegova objašnjenja uzroka društvene nejednakosti odbacuje kao nužno pogrešne. Za heredariste društvo mora izgledati onako kako ga oni zamišljaju, a za environmentaliste društvo može biti organizirano i drukčije nego što to propisuju heredaristi, odnosno može biti organizirano na mnogo različitih načina, o čemu svjedoči i povijesno iskustvo i današnja kulturna, društvena i politička raznolikost.

Političku primjenu hereditarističke filozofije Sesardić je sveo na osporavanje politike *affirmative action* i na opravdavanje diskriminacije temeljem grupe, odnosno rase pripadnosti. Već sam opisao do čega dovodi ova druga vrsta politike izvedene iz genetike. Osporavanje pak politike *affirmative action* znači da se umjesto primjene rasne kvote pri upisu na sveučilišta i pri zapošljavanju u državnim službama ili kompanijama koje posluju s državom

treba primijeniti meritokratsko načelo, odnosno načelo kompetencije. Kao isključivi kriteriji za utvrđivanje kompetentnosti navode se IQ (što bi dovelo do upisivanja samo minimalnog broja crnaca na sveučilišta) i formalna kvalifikacija (koja se dokazuje potvrdom o završenom školovanju do koje bi, kad je riječ o akademskim stupnjevima, zbog prethodne meritokratske selekcije došao iznimno malen broj crnaca). Dakako, pretpostavlja se da je iz društvenog okoliša u potpunosti isključeno djelovanje diskriminacije zasnovano na bilo kojoj izvanznanstvenoj osnovi, odnosno predrasudi, te da se testovima inteligencije prilikom upisa doista utvrđuje samo sposobnost učenja i da se prilikom zapošljavanja vrednuje samo uspjeh u školovanju. Sesardić načelno osuđuje svaki oblik proizvoljne diskriminacije ili znanstveno neargumentirane selekcije temeljem irelevantnih kriterija, ali ne navodi nijedan primjer takve neprihvatljive prakse, što stvara dojam da su takvi slučajevi iznimno rijetki i statistički irelevantni. Pritom zanemaruje nepregledno veliku literaturu koja govori upravo o široko rasprostranjenoj praksi rasne diskriminacije u Americi.

Rasa, definirana jednostavno prema boji kože, određivala je »tko je bio državljanin, gdje smo mogli živjeti, koje smo poslove mogli dobiti, čak s kim smo se mogli vjenčati – najelementarnije stvari ljudske egzistencije« (Gordon-Reed, 2002: 6). Vrhovni je sud Sjedinjenih Država tek 1967. godine ukinuo zakone pojedinih država kojima su međurasni brakovi crnaca i bijelaca bili zabranjeni i kažnjivi. U ne tako davnoj prošlosti javni je linč bio nekažnjena praksa maltretiranja i ubijanja crnaca samo zbog toga što su crnci ili zbog toga što se crnac drznuo pogledati na bjelkinju ili zazviždati za njom.

»Od 1860-ih do 1890-ih skupine bijelaca linčovale su tisuće crnih Amerikanaca. Između 50 i 161 linčovanja crnih muškaraca i žena zabilježeno je svake godine između 1889. i 1916. Broj je pao na 10–24 godišnje u tridesetima i na 1–6 od tridesetih do pedesetih, a povremena linčovanja pojavljivala su se od pedesetih. Barem polovica svih linčovanja crnih Amerikanaca nikad nije bila zabilježena, a mnogi su izvedeni uz sudjelovanje policijskih vlasti.« (Feagin, Vera, Batur, 2001: 22)

Dakako, linča danas nema, ali su ostali drugi zastrašujući primjeri koji ukazuju na to da je rasa i dalje kriterij za različitu primjenu zakona. Način i učestalost primjene smrtno kazne drastično su se promijenili tijekom američke povijesti. Ali nije se promijenio postotak osuđenih s obzirom na njihov ekonomski status i rasu.

»Iste rasne i ekonomske skupine koje su bile nadpredstavljene među onima osuđenima na smrt nastavljaju biti nadpredstavljene u sadašnjosti.« (Allen, Clubb, 2008: 183–184)

To znači da je postotak crnaca među osuđenima na smrt znatno viši negoli je njihov postotak u ukupnom stanovništvu Amerike. James R. Flynn analizirao je sudske postupke za 352 ubojstva u kojima su ubojice bili crnci. 44 ubijene osobe bile su bijelci, a 308 crnci. Za ubojstvo bijelaca smrtna kazna izrečena je u 41 % slučajeva, a za ubojstvo crnaca u 27 %. Dakle, statistika ukazuje na to da se ubojstvo bijelca kažnjava drastičnije nego ubojstvo crnca. Ali statistika daje još zanimljivih podataka. U slučajevima kad su žrtve bile crnci, stupanj obojenosti kože ubojice nije igrao ulogu u izgledima za dobivanje smrtno kazne. Ali kad su žrtve bili bijelci, stupanj obojenosti kože bio je vrlo važan: oni s najcrnjom kožom dobivaju smrtnu kaznu u 57,5 % slučajeva. Statistika pokazuje da »crni muškarci imaju 2,4 puta više izgleda dobiti smrtnu kaznu ako oni izgledaju vrlo crno i ako se dogodilo da su ubili bijelca« (Flynn, 2008: 119).

Deirdre Royster provela je istraživanje o *affirmative action*. Istraživanje je pokazalo da bijelci sva raspoloživa radna mjesta smatraju svojim. Neuspjeh

crnaca da se zaposle objašnjava se njihovim slabim kvalifikacijama, a eventualni neuspjeh bijelaca samo je posljedica primjene *affirmative action*. Prateći stotinu mladih muškaraca, po pedeset crnaca i bijelaca, koji su istodobno završili istu školu s približno jednakim uspjehom, konstatirala je da se nerazmjerno mnogo crnaca nije uspjelo zaposliti, da je samo nekoliko njih uspjelo dobiti stalan posao, a onima koji su posao dobili ponuđena je plaća manja nego njihovim bijelim kolegama. Čak ni činjenica da su bili kažnjavani bjelačkim kandidatima nije bila prepreka za dobivanje posla. Referirajući se na tvrdnje da u Americi ekonomijom upravlja Smithova »nevidljiva ruka tržišta«, ona je primijetila da bjelački poslovođe,

»... stariji muškarci koji novače, zapošljavaju i otpuštaju mlade radnike biraju one s kojima su slični ili bliski. Vidljiva ruka nadjačava 'nevidljivu ruku' – i norme rasne nejednakosti koje se prenose s generacije na generaciju u američkim gradovima nastavljaju sprečavati ulazak crnih muškaraca u bolje plaćene poslove u sektoru plavih ovratnika.« (Royster, 2003: 184)

Takvi uvidi doveli su je do radikalnog zaključka:

»Tvrdnje o meritokratskom razvrstavanju u sektoru plavih ovratnika jednostavno su lažne.« (Royster, 2003: 184)

Proširenje proučavanja na ostala područja društvenog života i na ostale obojene rase druge autore dovodi do sličnih zaključaka:

»U društvenoj areni, u rasponu od zapošljavanja do stanovanja, od obrazovanja do politike i od provedbe zakona do zdravstvene zaštite, afrički Amerikanci i drugi pate od kolektivnog otežavanja povezanog s visoko sustavnom, premda često suptilnom institucionaliziranom diskriminacijom.« (Neubeck, 2001: 6)

Započevši svoju knjigu citiranjem oglasa o prodaji na vašingtonskoj tržnici robljem iz vremena kad su upravo robovi postavljali skulpturu slobode na vrh kupole zgrade Kongresa, Addison s gorčinom konstatira da se američki crnci, koji su na pokušaje dokazivanja svoje ljudskosti i jednakosti s bijelcima potrošili cijelu svoju američku povijest, i dalje susreću s pseudoznanstvenim rasizmom »koji danas nastavlja raditi u radovima poput *Bell Curve: Intelligence and Class Structure in American Life*« (Addison, 2009: xxvi). Ni za njega nema nikakve dvojbe da »premda je ropstvo završilo prije 143 godine, rasizam i dalje nastavlja svoju službu upravljajući svakodnevnim životom Afroamerikanaca« (Addison, 2009: xxxiii).

Crnci su tijekom američke povijesti bili diskriminirani zato što su bili crni, a ne zato što su bili manje inteligentni. Otkriće da crni studenti na testovima inteligencije postižu prosječno slabije rezultate nego bijelci pruža »znanstveno« opravdanje da se generalizacijom tog podatka na cijelu rasnu skupinu diskreditira svaki njezin pripadnik. Crnce se više ne diskriminira zbog boje kože, ali njihova boja kože ukazuje na to da pripadaju skupini manje inteligentnih i na mnoge druge načine socijalno insuficijentnih bića. Nakon tri stoljeća institucionaliziranog ropstva u Americi je uslijedilo stoljeće i pol diskriminacije crnaca koja ni do danas nije u potpunosti iskorijenjena. Svjesno zanemarivanje tih povijesnih i društvenih činjenica – koje su, bez sumnje, ostavile traga u načinu poimanja vlastitog društvenog položaja velikog dijela crnačke populacije i u pokušajima izgradnje zasebnog identiteta u mnogome suprotstavljenog kulturnim obrascima i vrijednosnim sustavima bjelačke Amerike – metoda je kojom hereditaristi iz područja svog proučavanja odstranjuju sav činjenični materijal koji bi mogao proturječiti njihovim apriornim postavkama. Isto tako oni u potpunosti zanemaruju mogućnost da se svjesno odbacivanje civilizacijskih obrazaca, u ime kojih su preci današnjih američ-

kih crnaca bili porobljavani, iskazuje i kao odbijanje prihvaćanja dominantnih kriterija za društvenu promociju, što uključuje i odbojnost prema psihološkim testovima kao prema mogućim instrumentima za neprestano obnavljanje rasne diskriminacije.

Hereditaristi će politiku *affirmative action* opravdano kritizirati kao svojevrsnu diskriminaciju bijelih studenata prilikom upisa na sveučilište, ali neće spominjati široko rasprostranjenu praksu da se, osim temeljem testa inteligencije, bodovi dobivaju i na temelju činjenice da su roditelji studenta studirali na dotičnom sveučilištu ili da su ondje zaposleni, a među takvima je crnaca zanemarivo malo. Oni zanemaruju činjenicu da samim ukidanjem ropstva nisu odstranjene sve pretpostavke za održavanje rasne diskriminacije niti su stvoreni uvjeti za stvarnu ravnopravnost crnaca i bijelaca. Bijelcima je pravo na slobodu, na sreću i na ravnopravnost pred zakonom bilo ustavom zajamčeno. Od crnaca se očekivalo – a čini se da dobar dio američke bjelačke populacije i danas tako misli – da ta ustavom zajamčena prava zasluže, da neprestano dokazuju da su u stanju obavljati i one poslove koje bijelci smatraju rezerviranima za pripadnike svoje rase, da prolaze testove i procedure kojima se bijelci ne moraju podvrgavati. Razumijevanje za probleme velikog dijela crnačke populacije, kakvo hereditaristi ne pokazuju ni u najmanjoj mjeri, dakako, ne znači da se time opravdava bilo čija lijenost, neodgovornost za sebe, za vlastito potomstvo i za cijelu zajednicu. Ponajmanje to znači pozivanje na amnestiju bilo koga tko je odgovoran za počinjenje kaznenih djela. Upozorenja na nerijetko vidljive posljedice primjene *affirmative action* koje su suprotne deklariranim ciljevima te politike treba shvatiti kao poticaj za demokratsku raspravu usmjerenu na pronalaženje prikladnijih metoda njezine provedbe, a ne kao jedan u nizu problematičnih argumenata za njezino potpuno odbacivanje. Inzistiranjem na neželjenim posljedicama provedbe te politike i izbjegavanjem rasprave o društvenim okolnostima koje uvjetuju takve ishode hereditaristi, zapravo, žele pribaviti još jednu potvrdu ionako upitnih znanstvenih otkrića o navodnoj neotklonjivoj intelektualnoj inferiornosti crnaca.

Literatura

Adison, Kenneth N. (2009): »*We Hold These Truths to Be Self-Evident...*«. *An Interdisciplinary Analysis of the Roots of Racism and Slavery in America*. New York: University Press of America.

Alland, Alexander (2002): *Racism in Mind. Race, IQ, and Other Racisms*. New York: Palgrave Macmillan.

Allen, Howard W.; Clubb, Jerome M. (2008): *Race, Class, and the Death Penalty. Capital Punishment in American History*. Albany: State University of New York Press.

Benjamin, Jonathan; Ebstein, Richard P.; Belmaker, Robert H. (ur., 2002): *Molecular Genetics and the Human Personality*. Washington: American Psychiatric Publishing.

Bolaffi, Guido; Bracalenti, Raffaele; Braham, Peter; Gindro, Sandro (ur., 2003): *Dictionary of Race, Ethnicity and Culture*. London: SAGE Publications.

Bowler, Peter J.; Pickstone, John V. (ur., 2009): *The Cambridge History of Science, Volume 6: The Modern Biological and Earth Sciences*. New York: Cambridge University Press.

Cartwright, John (2000): *Evolution and Human Behaviour*. Cambridge: Bradford Books.

Coll, Cynthia Garcia; Bearer, Elaine L.; Lerner, Richard M. (ur., 2004): *Nature and Nurture. The Complex Interplay of Genetic and Environmental Influences on Human Behaviour and Development*. Mahwah, London: Lawrence Earlbaum Associates.

Dupré, John (2003): *Human Nature and the Limits of Science*. Oxford: Oxford University Press.

- Ellison, George; Goodman Alan (ur., 2005): *Diversity without Deviance. Human Biology, Science and Society*. New York: Taylor and Francis.
- Feagin, Joe R.; Vera, Hernán; Batur, Pinar (2001): *White Racism*. New York, London: Routledge.
- Fish, Jefferson M. (2011): *The Concept of Race and Psychotherapy*. New York: Springer.
- Flynn, James R. (2008): *Where Have All the Liberals Gone? Race, Class, and Ideals in America*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Fredrickson, George M. (2002): *Racism. A Short History*. Princeton, Oxfordshire: Princeton University Press.
- Gibson, Gregory C. (2007): [Recenzija knjige *Making Sense of Heritability* Nevena Sesardića], *The Quarterly Review of Biology*, 82: 77–78.
- Gillborn, David (2008): *Racism and Education: Coincidence or Conspiracy?* London, New York: Routledge.
- Gordon-Reed, Annette (2002): *Race on Trial. Law and Justice in American History*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Hernandez, Lyla M.; Blazer, Dan G. (ur., 2006): *Genes, Behaviour, and the Social Environment. Moving Beyond the Nature/Nurture Debate*. Washington: National Academies Press.
- Jakoubek, Robert (2005): *Jesse Jackson. Civil Rights Leader and Politician*. Philadelphia: Chelsea House Publishers.
- Kim, Yong-Kyu (ur., 2009): *Handbook of Behavior Genetics*. New York: Springer.
- Laland, Kevin N.; Brown, Gillian (2002): *Sense and Nonsense. Evolutionary Perspectives on Human Behaviour*. Oxford: Oxford University Press.
- Lewontin, Richard C. (1995): *Biology As Ideology. The Doctrine of DNA*. Ontario: House of Anansi Press.
- Maienschein, Jane; Ruse, Michael (ur, 1999): *Biology and the Foundations of Ethics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Neubeck, Kenneth; Cazenave, Noel A. (2001): *Welfare Racism. Playing the Race Card against America's Poor*. London, New York: Routledge.
- Nuffield Council on Bioethics (2002): *Genetics and Human Behaviour. The Ethical Context*. London: Nuffield Council on Bioethics.
- Oftedal, Gry (2005): »Heritability and Genetic Causation«, *Philosophy of Science*, 72: 699–709.
- O’Hear, Anthony (ur., 2005): *Philosophy, Biology and Life*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Pinker, Steven (2003): *The Blank Slate. The Modern Denial of Human Nature*. New York: Penguin Books.
- Plotkin, Henry (2011): »Human Nature, Cultural Diversity and Evolutionary Theory«, *Philosophical Transactions of the Royal Society B*, 366: 454–463.
- Powell, Joseph F. (2005): *The First Americans. Race, Evolution, and the Origin of Native Americans*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Ratcliffe, Peter (ur., 1994): *‘Race’, Ethnicity and Nation*. London: UCL Press.
- Richards, Graham (1997): *‘Race’, Racism, and Psychology. Towards a Reflexive History*. London, New York: Routledge.
- Romano, Renee C. (2003): *Race Mixing. Black-White Marriage in Postwar America*. Cambridge: Harvard University Press.
- Rosenberg, Alex; McShea, Daniel W. (2008): *Philosophy of Biology. A Contemporary Introduction*. London, New York: Routledge.

Rottschaefer, William Andrew (1998): *The Biology and Psychology of Moral Agency*. Cambridge: Cambridge University Press.

Royster, Deirdre A. (2003): *Race and the Invisible Hand*. Berkeley: University of California Press.

Sapp, Jan (1987): *Beyond the Gene. Cytoplasmic Inheritance and the Struggle for Authority in Genetics*. Oxford: Oxford University Press.

Sesardić, Neven (1993): »Egalitarianism and Natural Lottery«, *Public Affairs Quarterly*, 1: 57–69.

Sesardić, Neven (2005): *Making Sense of Heritability*. Cambridge: Cambridge University Press.

Sesardić, Neven (2012): *Iz desne perspektive. S političke desnice protiv tvrdih ljevičarskih uvjerenja*. Zagreb: Večernji list.

Tabery, James (2006): »Fueling the (In)Famous Fire«, *Metascience*, 15: 605–609.

Tabery, James (2009): »Making Sense of Nature-Nurture Debate«, *Biology and Philosophy*, 24: 711–723.

Taylor, Jared (2004): *Paved with Good Intentions. The Failure of Race Relations in Contemporary America*. New York: Carroll & Graf Publishers.

Taylor, Peter (2011): »Rehabilitating a Biological Notion of Race. A Response to Sesardić«, *Biology and Philosophy*, 26: 469–473.

Zamani, Nahal (2013): »Putting NYPD's Stop-and-Frisk on Trial«, <http://www.opensocietyfoundations.org/voices/putting-nypd-s-stop-and-frisk-trial>.

Božo Kovačević

Genetics, Philosophy, and Politics

Abstract

In his version of philosophy of biology Neven Sesardić infers far-reaching moral and political consequences of certain research in genetics. He assumes that detected differences in IQ between white and black students are inherited and that they cannot be explained or changed by any kind of influence from environment. On such basis he develops a theory of genetically determined inferiority of black race. That theory states that all data about social and economic failures of Afro-Americans are the result of their poor biological inheritance and not of social segregation or racial discrimination. Therefore, any policy intended to diminish or to eliminate social and economic differences between poor and rich people, such as affirmative action policy, is doomed to fail.

In this paper I oppose to Sesardić's philosophical interpretation of genetics and his inferring to politics and society. I argue that many relevant geneticists do not accept such philosophical interpretation and its political consequences. Counter to Sesardić's strong statement that all environmentalists are infected by leftist political ideology, the claim is that their scientific research, and not their a priori political convictions, lead them to abandon one-sided hereditarianistic philosophical interpretation and its political implementation. I specially focus on the history of slavery in America and current records of race discrimination as important elements of social environment which cannot be denied in any serious attempt to explain class and race relations in contemporary America.

Key words

philosophy of biology, heritability, genetics, race, egalitarianism, environmentalism, social and economic differences